

ชลบุรี—เมืองกล้วยไม้ที่กลายเป็นอดีต

.....ระพี สาคริก

ในช่วงบุกเบิกวงการกล้วยไม้ไทย... ดูเหมือนวิญญูณผมจะถูกกระตุ้นโดยสาวสวยอย่างฝังจิตฝังใจเอาทีเดียว ดังนั้นไม่ว่าไปทางไหน พอมีโอกาสสัมผัสลมทะเลที่พัคโบกโบยมา ก็มักจะมีจินตนาการ คิดต่อไปว่า ถ้าหากกล้วยไม้มาปลูกน่าจะเจริญงอกงามดีมาก แล้วก็สร้างความผันต่อไปอีก ถึงสภาพดอกกล้วยไม้กับเสียงเพลงอันอ่อนหวานซึ่งคลุ้กเคล้ามาตามสายลมเป็นธรรมชาติ

ช่วงก่อนหน้านั้น ปรมีโอกาสสัมผัสกับเสียงเพลงจากที่ต้าสาวสวย ทำให้รู้สึกเพราะจับจิตจับใจมาก ๆ บางครั้งก็เอามันขึ้นมาวางบนตัก แล้วใช้มือซ้ายจับบาร์รูคไปตามสาย ส่วนมือขวาใส่เล็บ พยายามตีค้อย่างนุ่มนวล ส่วนในใจก็รู้สึกเหมือนตัวเองกำลังนั่งอยู่ริมทะเลฟังเสียงคลื่นลมอย่างเพลิดเพลินใจ

จากนิสัยซึ่งทำทุกอย่างท่ามกลางความไม่ฝัน วันหนึ่ง ระหว่างนั้นวงการกล้วยไม้ตัดดอกที่จะลุกขึ้นมาไม่เกิน 5 ปี ช่วงนั้นชาวสวนยังปลูก หวายลูกผสมปอมปาดัวร์ () กันอยู่แต่เพียงชนิดเดียวเท่านั้น ชาวสวนกลุ่มแรกที่เริ่มต้นทำสวนกล้วยไม้ตัดดอกอย่างเป็นล่ำเป็นสัน น่าจะได้แก่กลุ่ม ซึ่งได้รับการฝึกอบรมกล้วยไม้ภาคค่ำไปจากเรา

ในยุคนั้น เทคโนโลยีการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ หรือที่เรียกกันว่า "ปั่นดา" ก็ยังไม่ได้มีการนำมาใช้ประโยชน์แต่อย่างใด แม้หวายลูกผสมปอมปาดัวร์ที่นำมาใช้ปลูกตัดดอก จริง ๆ แล้วก็เป็ผลพวงมาจากการที่เศรษฐกิจก่อนสงครามเข้ามาจากประเทศฝรั่งเศส นำมาประกวดประชันกัน เนื่องจากในยุคนั้น นับว่าเป็นกล้วยไม้ลูกผสมซึ่งมีจุดเด่นมาก หากใครมีไว้ในครอบครองก็สามารถขายได้อย่างภาคภูมิใจมาก หรืออาจกล่าวว่า "สามารถคุยกับคนอื่นได้สบายมาก"

บังเอิญเจ้ากล้วยไม้ชนิดนี้ เกิดมีนิสัยปลูกง่ายมาก ๆ แถมยังขยายพันธุ์ได้อย่างรวดเร็วด้วย ก็ทำไมจะไม่ง่ายล่ะ เพราะพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ถูกสร้างมาเอาไปจากถิ่นนี้ แต่คนท้องถิ่นไม่สามารถรู้เท่าทัน เพราะมีวัดไปเห่ออยู่กับเปลือกนอกของมัน - ซิ

ช่วงนั้น ใครมีหวายปอมปาดัวร์ไว้ในครอบครอง ต่างก็ตั้งหน้าตั้งตาตัดแยกเพื่อเพิ่มปริมาณกันเป็นการใหญ่ โดยที่ปิดบังเอาไว้เป็นความลับส่วนตัว แต่ที่ไหนได้ล่ะ พอเปิดเผยออกมา แทนที่ตัวจะมีอยู่คนเดียว แล้วนำไปคุยกับเพื่อน กลับพบว่าแทบทุกคนต่างก็มีกันมากมาย มันถึงได้ทะลักออกมาจนกระทั่งในที่สุด ต้องมามีค้กำชายข้างรางรรางในบริเวณห้องสนามหลวง

เปล่านั้นครบ ที่มีค้กำชายไม่ใช่ดอก แต่เป็นต้นซึ่งปลูกอยู่ในกระถางอัดกายมะพร้าว ก่าละ 10 กระถาง แต่ละต้นสูงประมาณ 30-40 ซม. เห็นจะได้ พอปริมาณมันมากขึ้นจนแทบจะไม่มีใครมอง ในที่สุดก็เกิดความคิดที่จะนำมาใช้ปลูกเป็นกล้วยไม้ตัดดอก เพราะช่อก็ยาว สีก็สดสวยสำหรับในยุคนั้น แถมยังขยายพันธุ์ก็แสนจะรวดเร็วอีกด้วย

ช่วง นั้นผมมีรายการวิทยุอยู่ที่สถานีวิทยุกองทัพอากาศกองพลที่ 1 ทุกวันพุธ เวลาสองทุ่มถึงสองทุ่มครึ่ง ทำให้เขาฟรี ๆ ละครับ เพราะนิสัยตัวเองไม่ชอบรับเงินจากใคร ในที่สุดก็พบว่า มีชาวสวนกลุ่มแรกแถว ๆ บางแค ซึ่งระหว่างนั้น แดวนั้นยังมีบ้านไม้กัหลัง เล่าให้ฟังว่า พอถึงวันพุธ หากมีธุระจะต้องไปงานที่ไหน ก็ต้องพกวิทยุติดตัวไปด้วย

ช่วงนี้ประมาณปี พ.ศ. 2508-2510 ถ้าจำไม่ผิด ในที่สุดวันหนึ่งเขาก็เชิญผมกับคณะไปเยี่ยมสวนกลุ่มนี้ โดยเฉพาะหัวหน้ากลุ่มคือ ครูบุญมา รัตนदार ซึ่งเป็นครูใหญ่โรงเรียนประชาบาลอยู่ที่อำเภอหลักสอง ยังจำได้ดีว่า กลางวันวันนั้น ครูลงมือเอง ทำขนมจีนแกงไก่เลี้ยงผมกับคณะในบริเวณใต้ถุนบ้านไม้สองชั้น ซึ่งชั้นล่างโปร่ง ลมพัดเย็นสบาย ตั้งอยู่กลางสวนกล้วยไม้เลยทีเดียว

ผมสังเกตเห็นว่า ตรงนั้นเป็นช่องลมพอดี เพราะด้านหลังเป็นทุ่งโล่ง เข้าใจว่าไกลออกไปมีลมจากทะเลพัดผ่านเข้ามาได้ มีน้ำเล้า ปลุกหว่ายที่นั่นถึงได้งามเอา ๆ

ช่วงนั้น สวนกล้วยไม้ตัดดอกยังอยู่ตามริมคลองกันเป็นส่วนใหญ่ อดิศของบริเวณนั้น เคยเป็นที่ปลูกมะลิ และช่อนกลั่นฝรั่ง ซึ่งช่วงหลัง ๆ มักเรียกกันว่า **สร้อยทอง** แต่ราคาถูกมาก สวนแถวนั้นก็นิยมกร่องระบายน้ำ เพราะพื้นดินเป็นดินเหนียว การทำสวนกล้วยไม้จึงสร้างโต๊ะยาวเป็นแถวชั้นบนหลังร่องอย่างสอดคล้องกันด้วย

ท่ามกลางคองหวายปอมปาดัวร์ซึ่งกำลังออกดอกแดงสะพรั่ง **คุณครูบุญมากก็พูดขึ้นอย่างเสียงคังฟังกัว่า** นี่แหละครับท่านอาจารย์ แต่ก่อนใครนั่งเรือผ่านไปมา แม้กระทั่งนายอำเภอก็ตะโกนว่า**ผมบ้า** เขาบอกว่า **"คนปลูกกล้วยไม้ เขาเป็นเศรษฐีกันทั้งนั้น เรามืออะไรถึงได้มาสะเออะปลูกกล้วยไม้ ?**

นี่แหละครับ ที่นำมาเล่าให้ฟังกัน ซึ่งถ้าคุณหัวข้อซึ่งจะพูดถึงกล้วยไม้ที่ชลบุรีแล้ว มันไม่น่าจะไปเกี่ยวอะไรกันเลย

ครับ ผมอาจพูดแบบที่คนแต่ก่อนเขมเรียกกันว่า **"ชักแม่น้ำทั้งห้า"**ก็เป็นได้ แต่เดี๋ยวก่อนนะครับ รอลดไปอีกซักนิดเดียว แล้วคงรู้ว่าผมจะเริ่มคันตรงไหน ความจริงแล้วมันต้องพูดถึงที่มาอันเสียก่อน ไม่เช่นนั้นก็คงไม่อาจเข้าใจอะไรได้ลึกซึ้ง

ระหว่างนั้น ชาวสวนกล้วยไม้ยังคงขยายพันธุ์โดยใช้มีดตัดลำหลังหรือลำท้าย พอโคนลำท้ายที่แก่มา ๆ เข้า กว่าจะเอาไปชำให้มันงอกหน่อใหม่ก็ตั้งใช้เวลานานมาก บางครั้งพบว่า เหลือกองไว้เป็นกำ ๆ กันทีเดียว จนไม่รู้จะเอาไปทำอะไรได้

พอดีผมก็เป็นคนมีนิสัยเห็นอะไรแล้วก็เสียตาย นอกจากนั้นก็ยังเที่ยวได้ห้วงคนอื่นเขาไปหมด พอเห็นลำท้ายของหวายปอมปาดัวร์มันเหลือมากมาย ก็เริ่มคันคิดว่า จะเอาไปทำอะไรดีถึงจะเกิดประโยชน์ขึ้นมาอีก นี่แหละครับ เรื่องมันอาจนึกเดียวสำหรับบางคน แต่ก็บันทึกเหตุซึ่งทำให้ชลบุรีกลายเป็นเมืองกล้วยไม้ที่ โกงคังขึ้นมาอย่างรวดเร็ว แต่คนก็ไม่ได้คาดคิดมาก่อนว่า ไม้ที่สุกมันก็ขายไปอย่างรวดเร็วเช่นกัน

เริ่มก้าวเข้าไปสัมผัสธรรมชาติที่ชลบุรี

ช่วงปี พ.ศ. 2515 ระหว่างวันเสาร์อาทิตย์ก็ยังพอมีเวลาว่าง เราสองคนจึงขับรถยนต์คันเล็ก ๆ ไปที่บริเวณอ่างเก็บน้ำ จังหวัดชลบุรี เนื่องจากมีเพื่อนคนหนึ่งเป็นผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรอยู่ที่บางพระ เคยชวนไว้ว่า ให้ไปนอนเล่นที่นั่น แม้เวลากลางวันก็ยังร่มรื่นสบาย

ครั้งแรกเราออกจากบ้านที่กรุงเทพฯ . ตั้งแต่เช้าตรู่ ช่วงนั้นรถราก็ยังไม่มีมากนัก แม้ว่าถนนอาจยังไม่กว้างและตัดตรงอย่างเดี๋ยวนี ไปถึงที่นั่นก็คงประมาณ 10.- โมงเช้าเห็นจะได้ หลังจากไปถึงแล้ว เจ้าของบ้านจะกุ๊กกึ่งจอยกเก้าอี้ผ้าใบมาทางใต้ถุนบ้านให้เรานอนเล่น

จริง ๆ เลยครับ ตรงนั้นมีลมพัดเย็นสบายตลอดทั้งวัน นอกจากนั้นมองจากใต้ถุนบ้านออกไปยังด้านริมทะเล ยังไม่มีสิ่งก่อสร้างอะไรบังเลยแม้แต่น้อย ยกจากแลเห็นหัวไม้ลิบ ๆ อยู่ในบริเวณใกล้ชายฝั่ง **ระหว่างนั้น ๆ นอน ๆ อยู่ที่นั่น มันทำให้ใจผมเกิดจินตนาการไปถึงบรรยากาศที่สาวายอีกแล้วครับ**

ทวนกลับไปคิดถึงเมื่อช่วงปี พ.ศ. 2509 ขณะที่ผมกับคุณกัลยา . เดินทางไปประชุมกล้วยไม้โลกครั้งที่ 5 ที่เมืองลองบีช มลรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา มีโอกาสแวะสาวาย 7 วัน ถูกเชิญไปโน้มน้ามนั้นจนแทบไม่มีเวลาอยู่กับที่

ยังจำภาพการปลูกกล้วยไม้ในช่วงนั้นได้ดีว่า เขาไม่ต้องใช้โรงเรือนเลย นอกจากตั้งกล้วยไม้ไว้บนโต๊ะวางกลางแจ้ง รู้สึกว่ามันงามมาก ๆ และออกดอกสะพรั่งไปหมด ทั้งหวายและแวนด้า ทำให้ต้องเก็บมาติดค้นหาเหตุผล จนกระทั่งนำมาเขียนลงไว้ในหนังสือกล้วยไม้ เรื่องการสร้างโรงเรือนว่ามันจำเป็นแค่ไหน ถ้ารู้จักเลือกทำเลได้เหมาะ

ความจริงแล้ว เราเพียงแต่ขับรถไปนอนเล่นที่นั่นเท่านั้น เนื่องจากเขาก็ก็นไป พอถึงเขาก็ก็นขับรถกลับบ้านที่กรุงเทพฯ. แต่ระหว่างใช้เวลาว่าง ๆ นอน ๆ อยู่ที่นี่ ความคิดก็ไม่ได้อยู่นิ่งเฉย สภาพที่พบในขณะนั้นมันทำให้เกิดความคิดขึ้นมาว่า "คราวหน้า เราน่าจะเอาลำท้าย ๆ ของหวายปอมปาดัวร์ ซึ่งหันออกจากคันเค็มแล้ว คิดเมื่อมาช่วยถ้าจะดี" อยู่ว่าง ๆ น่าจะมีอะไรทำให้ได้ความรู้เพิ่มขึ้นมาบ้าง

ช่วงนั้นอยู่ระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน ซึ่งปกติก็ว่าจะมีลมร้อน แต่ที่นั่นกลับมีแต่ลมเย็นพัดมาอย่างไม่ขาดสาย พอถึงวันหยุดสุดสัปดาห์หน้า เราก็นั่งรถพากันไปอีกครั้งหนึ่ง เทียนน้ำเอาลำท้ายของหวายลูกผสมปอมปาดัวร์มัดติดกันเป็นกำ ประมาณ 20-30 ลำเห็นจะได้ ลำกล้วยไม้เหล่านี้แทบจะหมดสภาพแล้ว ไม่มีใบเหลืออยู่เลย แม้ตาที่โคนก็ไม่ว่าว่าจะยังมีที่อยู่หรือเปล่า

นอกจากนั้นยังเอากระบะอัดก้ามมะพร้าวติดท้ายรถไปด้วยประมาณ 5-6 กระบะ เพื่อนำไปใช้ปักชำลำท้ายของหวายเหล่านั้น กระบะสมัยก่อนทำกรอบด้วยไม้สัก กั้นเป็นช่อง ๆ 3-4 ช่อง แล้วจึงอัดก้ามมะพร้าวลงไปในแต่ละช่องจนกระทั่งแน่นพอดี ขนาดแต่ละกระบะกว้างยาวประมาณ 30-40 ซม. สำหรับใช้ปักชำลำท้าย ๆ ของหวายเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากแต่ก่อนไม่มีการขยายพันธุ์โดยวิธีนี้ตา ดังนั้นใครมีลำท้ายของหวายก็คงไม่กล้าโยนทิ้ง

พอไปถึงบางพระจึงขอให้เจ้าของบ้านเพื่อนเรา หาโต๊ะเก่า ๆ มาตั้งกลางแจ้ง แล้วก็ลงมือทำงานกันอย่างเพลิดเพลิน **อ้อ สมลิมไปครับ ลิมบอกชื่อเจ้าของบ้าน ท่านชื่ออาจารย์เสาววัจ นิคมะวัณณะ ภรรยาท่านชื่อ พี่โพลิน** ทั้งคู่รักต้นไม้เหมือนเราแหละครับ พอดีเรื่องกล้วยไม้ที่รักก็คงยากที่จะหยุดลงไปได้ง่าย ๆ

เราพกตะเกียบไม้ไผ่ไปด้วยกำใหญ่ แต่คงไม่ใช่จะเอาไปใช้ตบอะไรใส่ปาก หากนำไปใช้ทำหลักปักลงไปในการะบะอัดก้ามมะพร้าว เพื่อจะได้ใช้เป็นหลักสำหรับผูกลำท้ายของหวายตรงติดไว้ให้มันมั่นคง สองคนช่วยกันตอกตะเกียบลงไปในการะบะอัดก้ามมะพร้าว เรียงเป็นแถว ๆ ค่ะเดท่ากันประมาณ 5 ซม.

เสร็จแล้วจึงเอาลำท้ายหวายปอมปาดัวร์ที่นำไปด้วย ผูกติดหลักลำละหลัก แล้วจึงนำกระบะขึ้นไปตั้งไว้บนโต๊ะกลางแดด รพน้ำจนชุ่ม หลังจากนั้นจึงขอให้เจ้าของบ้านช่วยรดน้ำให้ในระหว่างที่เราไม่อยู่ กว่าจะมีโอกาสกลับมาดูอีกครั้งก็เกือบ 7 วันเต็ม ๆ

ปกติ ผมเขียนไว้ในตำราการปลูกกล้วยไม้แม้เวลาสอนใครต่อใครก็บอกว่า ให้รดน้ำในเวลาเช้า อย่านวดเวลากลางวันโดยไม่จำเป็น ยิ่งกล้วยไม้ที่อยู่กลางแจ้งด้วย ไม่เช่นนั้นใบอาจจะสุกเพราะความร้อน แต่ที่นั่นมันไม่เป็นอย่างเช่นที่เคยเชื่อกันมาก่อน จะรดน้ำเวลาไหนก็ได้ และรดกลางแจ้งก็ได้เลย เพราะมองเห็นเหตุผลว่า ลมมันเป่าเอาความร้อนจากใบไปแทบจะหมด แดดรดน้ำลงไปแล้ว น้ำก็ยังระเหยแห้งไปอย่างรวดเร็ว

ปกติ ลำท้ายของหวายในสภาพที่นำไปนั้น ถ้าปลูกในเขตกรุงเทพฯ. หากมีหมอกก็คงจะไม่แข็งแรงมากนัก ยิ่งไปกว่านั้น ลำแก่ ๆ ซึ่งตาที่โคนหมดสภาพไปแล้ว ก็คงยากที่จะแตกหน่อใหม่ได้ง่าย ๆ นอกจากแตกตะเกียงตามข้อบน ๆ ซึ่งก็คงได้ต้นเล็ก ๆ กว่าจะเลี้ยงให้ออกดอกเห็นจะต้องรออีกนาน บางทีก็อาจเกินปีไปเลย

แต่เราพบว่า หลังจากปักชำแล้วเพียงไม่กี่วัน 3 เดือน แม้ลำแก่ซึ่งตาล่างเสียไปแล้ว ตาถัดขึ้นมาที่ยังอูตส่าห์แตกออกมาเป็นหน่อ นอกจากนั้น โดที่เดียวจากท่อแรกออกดอกเลยโดยไม่ต้องรอหน่อถัดไป แดมแต่ละลำอ้วนท้วนจนแทบจะปริ บางลำโตเร็วมากจนกระทั่งช่วงลำแตกอ้า

ผมเป็นคนมีนิสัยไม่คิดจะเก็บอะไรไว้กับตัวแม้แต่น้อย ดังนั้นหลังจากรูอะไรแน่ชัดพอสมควรก็มักจะนำมาบอกคนอื่นจนหมดไส้หมดพุง ดังนั้น ช่วงถัดจากนั้นมาไม่นานจึงนำความรู้ที่ได้รับจากของจริงกลับมาพูดทางสถานีวิจัยกองบัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ ซึ่งออกอากาศทุกวันพุธ

และสรุปไว้เป็นช่วง ๆ ว่า **ชลบุรีปลูกกล้วยไม้ดีแน่ ๆ มีผลลัพท์ที่สววยเลยเชียวครับ** ว่าแล้วก็พูดถึงเหตุผลนานาประการ บ่อยเข้า ๆ ทำให้คนในจังหวัดชลบุรีตื่นตัวอย่างรวดเร็วมาก

ช่วงที่มีการตื่นตัวเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง เกษตรจังหวัดชลบุรีได้ประกาศเปิดอบรมผู้สนใจด้วยไม้ทั้งจังหวัดและบริเวณใกล้เคียง ในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ โดยใช้ศาลาประชาคมเป็นสถานที่อบรม และเชิญผมไปเป็นวิทยากรบรรยายตลอดรายการ เป็นเวลา รวม 2 เดือนเต็ม

ผมพบว่า มีผู้สนใจมาจากทั่วสารทิศ นอกจากในตัวจังหวัดแล้ว ยังมีมาจากจังหวัดจันทบุรี ระยอง และ สัตหีบ รวมผู้เข้ารับการอบรมทั้งสิ้นประมาณ 150 คนเห็นจะได้ ซึ่งผมเอง ลงได้รับปากแล้วก็จะส่งตลอดรายการ บางวันบรรยายทั้งเช้าและบ่าย นอกจากนั้นยังอุตสาหกรรมเครื่องฉายสีไลต์ กับเครื่องฉายภาพยนตร์ ซึ่งตนไปถ่ายทำมาจากที่ต่าง ๆ ติดตัวไปด้วย บางครั้งคุณกัลยา ก็เดินทางไปเป็นเพื่อนอีกคนหนึ่ง ค่ำลงกินอนที่นั่นเลย รุ่งขึ้นเสร็จการบรรยายช่วงบ่ายแล้วจึงเดินทางกลับกรุงเทพฯ ฯ

หลังจากเสร็จการอบรมตามหลักสูตรแล้ว ก็เป็นคนแจกประกาศนียบัตรแบบเหมาเบ็ดเสร็จกันไปทีเดียว และไม่เพียงเท่านั้น ยังพามาศึกษาดูงานตามสวนกล้วยไม้ในกรุงเทพฯ ฯ ซึ่งผมลงมือสพายโทรโข่งเอง พูเอง ซึ่งเรื่องอย่างนี้ผมสพายมากอยู่แล้ว แม้ระหว่างช่วงเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ช่วงวันหยุดก็นำตัวลงมาอยู่กับชาวบ้าน พาเที่ยวสวนเอง สพายโทรโข่งเอง บรรยายเอง และมีลิตคอยเดินตามหลังเพราะแรงศรัทธา โดยที่เชื่อว่า นี่คือการสอนลูกศิษย์ที่แท้จริง

ผมอดไม่ค่อยจะไหวรับ พูดไปพูดมาทันทีชักจะกว้างออกไป ในความหมายที่ลึกซึ้งมากขึ้น ถ้าใครถามไม่ทันอาจถูกกล่าวหาว่า "พูดนอกเรื่องอีกแล้ว" พอตรงนั้นก่อนจะพูดไปพูดมาอาจทำให้ครูคนอื่น เขารู้สึกเขม่นเอาได้ ถ้าเขาหาไม่ได้ของเรา ขอทวนกลับมาเรื่องเก่าดีกว่า

หลังการอบรมที่เล่าให้ฟังเสร็จสิ้นได้ไม่นานนัก จึงพบว่า มีคนลงทุนทำสวนกล้วยไม้กันหนักมาก โดยที่ไปกู้เงินธนาคารกันมาเป็นล้าน ๆ และสังเกตเห็นว่าสวนกล้วยไม้ใหญ่ ๆ เกิดขึ้นยังกะดอกเห็ด

ผมคิดว่า การสอนในห้องบรรยายอย่างเดียวมันก็ได้ผลอยู่หรอก แต่คงไม่มากนัก ส่วนการเปิดโลกทรรศน์ เช่นการฉายภาพนิ่งก็ดี ภาพยนตร์ก็ดี ซึ่งตนไปถ่ายทำมาแทบจะทั่วโลก รวมทั้งแทรกแนวความคิดที่เปิดกว้างออกไปเรื่อย ๆ มันทำให้เห็นจริงเห็นจัง

ผมเชื่อว่า เรื่องการตลาดเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าอย่างอื่น แต่ความสำเร็จในเรื่องการตลาด ไม่ได้อยู่ที่การสอนให้คนทำเงินได้ ขายของเป็น แต่อยู่ที่การเปิดโลกทรรศน์ ซึ่งผู้สอนจะต้องเป็นคนมีความจริงใจต่อผู้อื่น เพื่อให้โอกาสผู้เรียนมองเห็นความจริงได้ทุกเรื่อง

แต่ทุกสิ่งทุกอย่างมันไม่ได้มีด้านเดียว อีกด้านหนึ่งซึ่งเป็นผู้นำไปปฏิบัติจะต้องอยู่กับเหตุและผล ถ้าขึ้นโลกมาก แม้คนสอนดีแค่ไหนมันก็ฟังได้ทุกเรื่อง

อย่าแต่ใครจะลงทุนกันหนักเลย แม้ตัวบุคคลที่ดำรงตำแหน่งพนักงานเกษตรจังหวัดในช่วงนั้นก็เอากับเขาด้วย โดยตัดแปลงพื้นที่ภายในบริเวณบ้านทำเป็นเรือนกล้วยไม้ รั้วข้างสวนกล้วยไม้แวนต้าลูกผสม มีการรับลูกกล้วยไม้ในชวคเพาะมาจากกรุงเทพฯ ฯ เพื่อนำมาเลี้ยงให้โตถึงระดับหนึ่ง ตามสัญญาซึ่งตกลงกันไว้ แล้วจึงปล่อยให้ผมมาทราบภายหลังว่า หลังจากนั้นไม่นานนักก็ไปกู้เงินธนาคารมาอีก 2-3 ล้านบาทเพื่อมาลงทุนทำต่อ ซึ่งช่วงนั้น เงินจำนวนล้านบาทไม่ใช่เรื่องนิตหน้อย

ทวนกลับมาดูที่กรุงเทพฯ ฯ กันอีกครั้งหนึ่งว่า มันมีอะไรเกิดขึ้น ?

ในช่วงที่เทคนิคการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ ซึ่งผมขอใช้ศัพท์ที่ชาวบ้านบัญญัติขึ้นน่าจะดีกว่าว่า "บันดา" ยังไม่เข้ามา หรือเข้ามาแล้วแต่นักวิชาการเก็บเข้าลิ้นชักก็ไม่ทราบครับ คนไทยส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกล้วยไม้ก็ยังใช้วิธีการตัดแยกแบบชาวบ้าน ๆ นอกจากนั้นหลังจากนำเอาความรู้เรื่องการผสมเกสรและเพาะเมล็ดออกมาเผยแพร่ ก็ทำให้คนตื่นตื่นที่จะผสมกันอย่างไม่ต้องคิด หรือจะเรียกกันว่า ละโวขวางหน้าจับผสมหมด ก็ได้

ช่วงแรก ๆ ใคร ๆ ก็อยากตั้งห้องแล็บ (ห้องปฏิบัติการเพาะเมล็ดกล้วยไม้) เองหมด ผมรู้แล้วว่าเรื่องนี้ถ้าไม่มีงานบ่อนให้ทำตลอดปีแล้วก็ยากที่จะคุ้ม เพราะต้องลงทุนค่อนข้างสูง นอกจากทำด้วยใจรักเริ่มต้นจากสิ่งเล็ก ๆ ไปก่อน จริง ๆ แล้วในที่สุดน่าจะเป็นบริการที่เรียกกันว่า **ศูนย์รวม** คือรับจ้างทำให้กับผู้มาจ้างวาน

ในเมื่อแนะนำกันก็ยาก จึงต้องปล่อยให้แต่ละคนเรียนรู้ด้วยตัวเอง ในที่สุดก็คงเหลือกันอยู่ไม่กี่ราย เรื่องเช่นนี้เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ ก่อน เพราะเป็นศูนย์กลางความเจริญในด้านวัตถุ ส่วนอีกด้านหนึ่งซึ่งคนกำลังบ้าผสมกล้วยไม้กันเป็นการใหญ่ จนกระทั่งแทบไม่รู้ว่าพออะไรเมื่อไรกัน พอฝึกเริ่มจะแก่ก็นำไปจ้างเพาะ

ฝ่ายผู้รับจ้างก็ขาดประสบการณ์ พอมีคนมาจ้างให้ทำก็ถามว่า **จะต้องการกี่ชวด ?** เพราะขาดประสบการณ์ตัวเองแหละครับ จึงไม่มีการทำสัญญาตกลงอะไรกันไว้เป็นหลักฐาน นอกจากนั้นยังไม่มีการวางเงินมัดจำไว้ด้วย เพียงแต่ถามว่า **"จะต้องการกี่ชวด ?"** เจ้าของแบบนี้มักจะตอบว่า **"หมคนั้นแหละ มีเท่าไรก็เอาหมด"**

ส่วนชื่อพ่อแม่ของผักที่ผสม ก็คงไม่มีการถามการบอกอยู่แล้ว เพราะถือเป็นการป้องกันการครหาซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ว่า ผู้รับจ้างเพาะยักยอกของดีไว้บ้าง เป็นต้น ส่วนอัตราค่าจ้างในช่วงนั้นดูเหมือนว่าชวดละ 12.- บาท

นี่แหละครับที่มันทำให้เกิดความห่อหุ้มขึ้นจากทุกจุด ท่านลองคิดดูก็แล้วกันว่า ปกติกล้วยไม้แต่ละผักถ้าเมล็ดมีความสมบูรณ์จริง ๆ อาจเพาะได้หลายร้อยชวด ดังนั้นถ้าผสมกันมาแบบมันมือโดยไม่ได้คิดหน้าคิดหลัง ซึ่งขณะนั้นคนตื่นตัวกันมากย่อมมีคนลักษณะนี้มากด้วย

หลังจากลูกกล้วยไม้ที่ไปจ้างเขาเพาะมันโตขึ้นมาถึงระดับหนึ่ง ผู้รับจ้างก็คอย คอยแล้วคอยเล่า แต่เจ้าของก็ไม่มาเอาซักที ลงทุนไปแล้วจะว่ายังไง ไล่จะเก็บไว้นานริก็เปลืองที่ ครั้นจะล้างทิ้งก็เกรงว่าถ้าเค้าเจ้าของเกิดมาเอาขึ้น จะว่ายังไง อยากรู้ก็ตาม คงรอไปได้อีกพักหนึ่งเท่านั้น ขึ้นปล่อยไว้นาน ลูกกล้วยไม้ก็จะต้องตายคาชวดเป็นแน่

ผู้ที่เสียหายคงไม่ใช่เจ้าของเท่านั้น บางทีก็อาจจะ **"ชักคาบ"** ไปเลยก็ได้ เพราะอีกตอนที่ผสมก็คงมันมือตอนมาจ้างเพาะก็ยังโง่โง่มาก ทำให้ไม่รู้ลึกตัว ครั้นใกล้เวลาจะมาเอาขึ้นก็พอรู้ว่าเงินซึ่งจะต่อจ่ายมันมากก็คงคิดชักคาบหนี ปล่อยให้กรรมตกอยู่กับผู้รับจ้างเพาะ

ทีนี้ฝ่ายผู้รับจ้างเพาะจะคิดหาทางออกยังไงล่ะครับ จนถึงจะได้รับความเสียหายน้อยที่สุด ก็คงนำออกมาขายในราคาถูก ๆ นอกจากนั้นเรื่องชื่อเสียงเรียงนามก็ไม่ทราบ อย่างกระนั้นเลย ใส่ชื่ออะไรเข้าไปก็ได้ให้มันทันสมัยกับบรรณนิยมนของตลาดซักหน่อย ผมทราบว่า ช่วงนั้นกล้วยไม้ในชวลักษณะนี้ ถ้าชื่อพืชเป็นเรือนพันชวด ขายกันเพียงชวดละ 20-30 บาทเท่านั้น

มันช่างพอดีกันเลยครับ ระหว่างนั้นคนมีเงิน แม้ไม่มีเงินก็ไปกู้แบงก์มาทำ ที่ชลบุรีระบายเอากล้วยไม้ชวดในสภาพดังกล่าวเข้าไปไว้มากมาย

ปกติผมเป็นคนติดตามงานและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างใกล้ชิดมาโดยตลอด และไม่ว่ามีอะไรขวางหน้าจะเก็บมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์แทบทั้งนั้น เรื่องนี้ก็ไม่ได้คลาดไปจากสายตาตัวเองแม้แต่น้อย

มีการจัดตั้ง **สมาคมกล้วยไม้ชลบุรี** ขึ้น นอกจากนั้นยังมีสายสัมพันธ์ถึง **สโมสรโรตารีชลบุรี** ด้วย ที่ทราบเรื่องราวต่าง ๆ ได้ดีพอสมควรก็เป็นเพราะคนไม่เคยละทิ้งงาน และจริง ๆ แล้วสิ่งซึ่งน่าจะสำคัญกว่าเห็นจะได้แก่ **"นิสัยตัวเองที่ไม่ละทิ้งงาน"** ถ้าคนดีก็ให้การสนับสนุน ส่วนคนไม่ดีก็ไม่ถือสา หากเห็นว่าควรรอไว้ก่อนเท่านั้น

หวนกลับมาคุยที่ชลบุรีกันอีกครั้งหนึ่ง

ช่วงนั้นวงการกล้วยไม้ที่ชลบุรีกำลังคึกคักมาก ๆ ผมถูกเชิญไปพูดที่โรงภาพยนตร์ใหญ่กลางใจเมือง เพราะท่านเจ้าของเป็นกรรมการสมาคมกล้วยไม้ชลบุรี ช่วงนั้นดูเหมือนผมจะเพิ่งเดินทางกลับจากการไปประชุมกล้วยไม้โลกครั้งที่ 7 ที่ประเทศโคลัมเบีย อเมริกาใต้ กลับมาได้ไม่นาน

ได้นำเอาภาพยนตร์ซึ่งถ่ายทำด้วยตัวเองมาฉายให้ชมกันในโรงหนัง นับเป็นครั้งแรกที่เข้าไปบรรยายเรื่องกล้วยไม้ในโรงหนัง แต่หนังที่นำไปฉายรวมทั้งเครื่องฉายหนัง ไม่ได้ใช้ช่องทางโรงแต่ต่อสู้หอบหิ้วออกไปเอง จากความรู้สึกที่อยากเปิดหูเปิดตาให้กับคนผู้สนใจมากกว่า คว้า ภาพยนตร์ และเครื่องฉายชุดนั้น รวมทั้งกล้องถ่าย ขณะนี้ได้ถูกนำไปเก็บไว้ใน "ห้องสมุดกล้วยไม้ ระพี สาคริก" ณ หอสมุดแห่งชาติ เพื่อเป็นชิ้นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ความเป็นมาในการทำงาน ถ้าใครสนใจก็คงไปดูได้ที่นั่น

นอกจากไปบรรยายและฉายภาพยนตร์ประกอบแล้ว ระหว่างที่มีการให้บริการฝึกอบรมเรื่องกล้วยไม้ภาคค่ำ ที่อาคารเรียนรวมของคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ใกล้โรงพยาบาลรามธิบดี ซึ่งมีกิจกรรมทัศนศึกษาชมอยู่ด้วยนั้น ช่วงนั้นเราก็จัดรายการนำไปเยี่ยมชมสวนและวงการกล้วยไม้ที่จังหวัดชลบุรีด้วย ปรากฏว่าได้รับการต้อนรับอย่างคึกคักมาก

ท่านนายกสมาคมกล้วยไม้ชลบุรี เป็นเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมน้ำปลาใหญ่ ตั้งอยู่ริมทะเล ยังพบว่า มีการคิดแปลงต่อเติมส่วนหนึ่งของบริเวณใกล้ เคียงกับโรงงานน้ำปลา ทำเป็นเรือนกล้วยไม้ใหญ่ รวมทั้งที่เก็บขวดเพาะกล้วยไม้เป็นหมื่น ๆ ขวด ติดกันนั้นมีการทำเรือนเลี้ยงลูกกล้วยไม้เล็ก ซึ่งตั้งไว้บนโต๊ะยาวต่อกันไปเป็นช่วง ๆ จนกระทั่งโรงย่นลงไปยังบริเวณชายหาด ได้รับลมทะเลเย็นสบายมาก

ท่านมีงานแต่งงานลูกหลานครั้งใดก็จะมา เชิญให้เราไปร่วมงานในฐานะแขกผู้ใหญ่ทุกครั้งอย่างมั่งคั่งขาดผมออกแล้ว ว่า ช่วงนี้ความเจริญในการพัฒนาวงการกล้วยไม้ที่ชลบุรีขึ้นมาถึงระดับสูงมากทีเดียว มันจะไม่สูงยิ่งลงละครับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สภาพกล้วยไม้มีงามมากจริง ๆ ใครต้องการลูกกล้วยไม้เล็กก็มีงาม ๆ ใครต้องการกล้วยไม้รุ่น ๆ ก็มีงาม ๆ แถมยังราคาถูกเสียด้วย จนเป็นที่เลื่องลือออกนอกประเทศ

คนสิงคโปร์มาเมืองไทยเพราะต้องการซื้อกล้วยไม้ก็ต้องไปชลบุรี คนมาเลเซียมาเมืองไทยเพราะต้องการซื้อกล้วยไม้ก็ต้องไปชลบุรี แม้คนไทยซึ่งเป็นพ่อค้าคนกลางที่ส่งกล้วยไม้ออกไปขายเมืองนอกก็ดี กระทั่งคนชายกล้วยไม้ที่ตลาดนัดต้นไม้ก็ต้องไปเอามาจากชลบุรี

คนในชลบุรีเองก็มีการหันมาหารายได้จากการปลูกกล้วยไม้กันอย่างกว้างขวาง ใครเดินทางไปชลบุรีครั้งนั้นน่าจะเห็นได้ไม่ยากนักว่ามีรังกล้วยไม้อยู่ในสายตา ไม่ห่างจากถนนมากนัก เกือบไปหมด

ทางด้านสโมสรโรตารีเอง ซึ่งส่วนใหญ่มีพ่อค้านักธุรกิจเป็นสมาชิก รวมทั้งท่านนายกสมาคมกล้วยไม้ชลบุรีด้วย ดังนั้นเมื่อมีกิจกรรมอะไรที่เกี่ยวกับกล้วยไม้ ทางสโมสรโรตารีก็จะให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่และไม่เพียงแค่นั้น ผู้นำของสโมสรโรตารีเองก็ให้ความรักความสนใจต้นไม้เป็นอย่างมาก ผมจำคณะทัศนศึกษาไปจังหวัดชลบุรี ทางสมาคมที่นั่นก็ได้จัดให้ไปแวะเยี่ยม ทำให้รู้สึกประทับใจ

ถูกระเบิดเวลาซึ่งถูกฝังไว้โดยคนกรุงเทพฯ . ไประเบิดกันที่นั่น

เป็นที่น่าเสียดายมาก หลังจากกล้วยไม้ซึ่งมีคนซื้อไปจากชลบุรี เริ่มให้ดอก จึงทราบความจริงว่า หลายชนิดเป็นอะไรก็ไม่รู้ ชื่ออย่างหนึ่ง - ออกดอกมาแล้วเป็นอีกอย่างหนึ่ง สำหรับที่สิงคโปร์ เป็นที่เล่าลือกันอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังลามไปถึงที่อื่น จนกระทั่งรู้จักกันไปหมด

ส่วนในชลบุรีเองพบว่า ผู้ที่ลงทุนกันไว้มาก ทำให้ขายไม่ออก หนี้สินก็พอกพูนมากขึ้น จนกระทั่งในที่สุดหลายคนหนีเอาตัวรอด แม้บางคนซึ่งในอดีตเคยถูกเรียกว่าอาเสีย รวมทั้งเกษตรจังหวัดเองก็หนีไปอยู่เมือง

นอกกะเขาด้วย

นี่แหละครับ คือธาตุหรือที่สอนให้เราว่า แม้ต้นไม้จะเจริญงอกงามดีมาก แต่ควรจะมีรากที่มั่นคงไว้กับดิน ถ้าใครมองอะไรก็ตามแต่ก็มักจะได้รับความเจ็บปวดอย่างนี้แหละครับ

หวนกลับมาสู่วัฏจักรใหม่

ช่วงหลัง ๆ ผมมีโอกาสกลับไปสัมผัสกับบรรยากาศของชลบุรีที่ไร มันทำให้หวนกลับไปคิดถึงเรื่องนี้ทุกที ทำให้รู้สึกว้า บทเรียนครั้งที่แล้ว ทำให้หลายคนต้องได้รับความเจ็บปวด แต่มันก็น่าจะค่อย ๆ เปลี่ยนมาเป็นข้อมูลสำหรับใช้เริ่มต้นใหม่ได้อีก ถ้ายังไม่ตายเสียก่อน

ผมไม่ใช่เป็นคนสิ้นหวังง่าย ๆ โดยที่คิดเสมอว่า สักวันหนึ่งน่าจะมีคนรุ่นหลังลุกขึ้นมายื่นมือต่อผู้ แต่ไม่ใช่ต่อสู้กับใครนะครับ หากหมายถึงการเริ่มต้นจากการต่อสู้กับตัวเองให้ได้ จะได้ไม่ถูกคนอื่นหลอกเช่นที่ได้เคยพบมาแล้วว่า คนชลบุรีถูกคนกรุงเทพฯ หลอกเล่นเอาอ่วมไปพักใหญ่

เจตนาธรรม์จากผมที่เขียนเรื่องนี้ขึ้นมา ก็เพื่อจะให้ชนรุ่นหลัง ซึ่งเกิดไม่ทันช่วงนั้น หรือเกิดทันแต่ขาดผู้ใหญ่ที่คอยให้ข้อมูล จะได้ทราบเอาไว้ วันหนึ่งข้างหน้าก็คงเป็นช่วงของท่านบ้างละครับ ส่วนผมเองอายุก็มากแล้ว แม้ยังมีเรี่ยวแรงพอทำได้จากจิตสำนึกรับผิดชอบ ซึ่งตนมีมาตลอดชีวิต แต่ก็อาจมีคนอื่นมารั้งเอาไว้จนกระทั่งในที่สุดก็จะต้องจากไปในลักษณะสูญเปล่าอีกชีวิตหนึ่ง.